

جامعه ایران در آینه سینما

به کوشش

اعظم راو دراد

استاد دانشگاه تهران

با همکاری

یونس نوربخش

دانشیار دانشگاه تهران

سیدروح الله حسینی

استادیار دانشگاه تهران

سرشناسه	راودراد، اعظم، ۱۴۴۰ -
عنوان و نام پدیدآور	جامعه ایران در آینه سینما / نویسنده اعظم راودراد؛ همکاران یونس نوربخش، سیدروح‌الله حسینی
مشخصات نشر	تهران: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	۵۷۸ ص.: جدول ۲۸۰۰۰۰ ریال
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۲۵۲-۱۰۸-۶
نوعیت فهرست‌نویسی	فیبیا
موضوع	سینما -- ایران -- جنبه‌های اجتماعی
نوع	Motion pictures -- Social aspects -- Iran
موضوع	سینما -- ایران -- نقد و تفسیر
موضوع	Motion pictures -- Iran -- Review
موضوع	زنان در صنعت سینما -- ایران
موضوع	Women in the motion picture industry -- Iran
شناسه افزوده	۱۳۴۲ -
شناسه افزوده	Nourbakhsh, Yunes
شناسه افزوده	حسینی، سیدروح‌الله، ۵۷ -
شناسه افزوده	پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات
رده‌بندی کنگره	۱۳۹۶/PN۱۹۹۵ ر ۸۷۵ ج ۱
رده‌بندی دیویی	۷۹۱/۴۳۰۱۳
شماره کتابشناسی	۴۸۹۱۵۲۸

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
National Library and Archives of Iran

پایگاه اسناد، کتابخانه ملی
National Library and Archives of Iran

ناشر: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات با همکاری مدرسه ملی سینمای ایران

عنوان: جامعه ایران در آینه سینما

نویسنده: اعظم راودراد (استاد دانشگاه تهران)، یونس نوربخش (دانشیار دانشگاه تهران)،

سیدروح‌الله حسینی (استادیار دانشگاه تهران)

ویراستار ادبی: سمیرا فتحعلی آشتیانی

صفحه‌آرا: فاطمه قیاسوند

نویت چاپ: اول - بهار ۱۳۹۷

مارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۴۰۰۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۴۵۲-۱۰۸

همه حقوق این کتاب برای پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات محفوظ است.

در صورت محلف، پیگردانم ندارد.

نشانی: تهران، پایین‌تر از میدان ولی عصر (عج)، خیابان دشتی، شماره ۹، پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات

صندوق پستی: ۶۲۷۲ - ۱۴۱۵۵، تهران، دورنگار: ۸۸۸۹۳۰۷۶ Email: nashr@ricac.ac.ir

فهرست مطالب

پیشگفتار	۹
مقدمه	۱۳
بخش اول: مبانی مطالعات اجتماعی- فرهنگی سینما	۱۵
فصل اول: مباحثات اجتماعی فیلم	۱۷
فصل دوم: روش‌های تحلیل فیلم	۴۵
فصل سوم: کهن‌الگوهای شخصیت در سینما	۸۵
بخش دوم: تحلیل مقایسه‌ای شخصیت بانواد در جامعه و تصویر آن در سینمای ایران	۱۱۱
فصل چهارم: خانواده در ایران امروز: تغییر یا زوال	۱۱۳
فصل پنجم: تحلیل فیلم پدر آن دیگری	۱۳۱
فصل ششم: تحلیل فیلم احتمال باران اسیدی	۱۷۱
فصل هفتم: تحلیل فیلم شکاف	۲۰۹
فصل هشتم: تحلیل فیلم کوچه بی‌نام	۲۴۳
فصل نهم: بازنمایی رسانه‌ای خانواده در ایران	۲۷۹
بخش سوم: تحلیل مقایسه‌ای نقش زن در جامعه و تصویر آن در سینمای ایران	۳۰۱
فصل دهم: تحولات نقش زن در جامعه ایران	۳۰۳
فصل یازدهم: تحلیل فیلم چهارشنبه ۱۹ اردیبهشت	۳۲۰
فصل دوازدهم: تحلیل فیلم ناهید	۳۶۰
فصل سیزدهم: تحلیل فیلم جامه‌دران	۴۰۵
فصل چهاردهم: تحلیل فیلم شیفت شب	۴۵۹
فصل پانزدهم: تحلیل فیلم بوفالو	۹۳۴
فصل شانزدهم: بازتاب نقش زن در سینمای ایران	۵۱۷
سخن آخر	۵۵۹
منابع	۵۶۹

پیشگفتار

امروزه سینما به‌عنوان هنر، صنعت، تجارت و رسانه از رشد چشمگیری برخوردار است. توجه به سهولت دسترسی در گردش اقتصادی بعضی از کشورها و تأثیر آن بر میلیون‌ها مخاطب، جایگاه اهمیت اقتصادی و اجتماعی سینما را روشن می‌کند. اگرچه ما در سینمای ایران شاهد اتفاق‌های مهم و تولیدات سینمایی درخور توجهی هستیم؛ به‌رغم تلاش‌های انجام شده هنوز سینما در ایران جایگاه اجتماعی و اقتصادی خود را نیافته است که بررسی و تحلیل آن فرصت دیگری را می‌طلبد. اما رشد تولید فیلم‌های اجتماعی که بسیاری از اوقات بحث‌های سیاسی و اجتماعی را در جامعه به دنبال داشته است، از اتفاقات خوب در عرصه سینماست. این فیلم‌ها به دلیل توجه به مسائل اجتماعی به‌صورت عام و مسائل جامعه ایرانی به‌صورت خاص، همیشه از طرفی موافقان و مخالفان مورد توجه بوده است.

سینما مجموعه‌ای چهارضلعی است که همه اضلاعش (هنر، صنعت، تجارت و رسانه) با جامعه و فرهنگ ارتباط دارد. از این‌رو، سینما جامعه و فرهنگ خود را منعکس می‌کند و جامعه نیز از سینمای مناسب خود استقبال می‌نماید.

فناوری سینما و فرهنگ آن اگرچه وارداتی است و هنوز با جامعه تطابق لازم را پیدا نکرده و از سوی دیگر، سینما رقبای فراوانی را در عرصه اینترنت و سینمای خانگی و دیگر رسانه‌ها پیدا کرده است؛ همچنان مشتاقان خود را دارد. تعداد کم سالن‌های نمایش و قرار نگرفتن سینما در سبد کالای خانوارها موجب شده است که تنها بخشی از جامعه با آن در ارتباط باشد و از اثربخشی آن کاسته شود؛ اما اگر همین امکانات موجود را درست به کار بگیریم، نتایج فرهنگی و اجتماعی خوبی در جامعه خواهد داشت و فرهنگ رفتن به سینما در جامعه عزمیت می‌یابد.

دیده‌ای که دقیقاً سینمای اجتماعی به چه معنی است، شاید به‌شکل در گونه‌گونی وجود داشته باشد؛ اما سینمای اجتماعی را می‌توان چنین تعریف کرد: بیان مسائل اجتماعی با زبان هنر به مثابه ژانر اصلی فیلم یا روایت اجتماعی از آن مسائل است. هدف این فیلم‌ها متوجه کردن جامعه به دو مسئله الحاحی است. در این فیلم‌ها شخصیت‌ها افراد مشخصی هستند و داستان فیلم ظاهراً مربوط به خانواده یا افراد مشخصی است؛ اما در واقع فیلم به دنبال بیان مسائل شخصی آنها نیست، هدفش بازنمایی امر اجتماعی است.

سینماگر اجتماعی همیشه بین صداقت و شباهت و از سوی دیگر، ترس و سیاه‌نمایی در حرکت است. او باید جامعه را خوب ببیند و درک کند و آن را با زبانی مفهوم به جامعه روایت کند و از انتقاد در دام پوچ‌گرایی و هیچ‌گرایی در امان باشد و از ساده‌ساری و تمیل‌گرایی و همچنین سیاه‌نمایی و بزرگ‌نمایی پرهیزد.

رویکرد فیلم‌های اجتماعی در ایران در این سال‌ها عمدتاً به مسائلی نظیر نفاق در جامعه، مسائل و مشکلات زنان و دختران (مثل طلاق، اشتغال، سنت‌های اشتباه جامعه، بی‌وفایی مردان، مردسالاری در

جامعه)، جوانان و آسیب‌های اجتماعی مربوط به آنها و فقر بوده است؛ در حالی که مسائل اجتماعی فراوانی در جامعه وجود دارد که سینماگران به دلیل محدودیت‌ها یا ناتوانی در تولید خوب از این سوژه‌ها کمتر به آنها توجه کرده‌اند.

از این رو، دانشکده علوم اجتماعی به لحاظ رسالت ذاتی علمی اجتماعی‌اش در راستای تقویت ارتباط دانشگاه با جامعه و ایفای نقش روشنگری و توجه دادن دانشجویان به مسائل جامعه ایران در مسیر تحلیل و یافتن راه‌حل‌های برون‌رفت از آنها بر آن شد تا طرح سینما و دانشگاه را برای تحقق این آرزو در عرصه سینما به مدرسه ملی سینمایی ارائه دهد.

خوشبختانه این طرح با استقبال خوب مسئولان مدرسه ملی مواجه شد و از آن حمایت مادر و منوی کردند و برنامه‌ریزی لازم برای اجرای آن صورت گرفت. حدود ۱۰۱ فیلم اکران شد و با سخنرانی بیش از ۵۲ جامعه‌شناس، مردم‌شناس، متخصص علوم ارتباطات و تحلیل‌گر سینما این فیلم‌ها نقد و بررسی و تحلیل شد.

به نظر می‌رسد در صورت توسعه ارتباطات لان عرصه سینما با دانشگاه و به‌ویژه با عالمان علوم اجتماعی و رفتاری و محققان هنر و سینما، ما در آینده شاهد تحولات مثبتی در حوزه فیلم‌هایی با مضامین اجتماعی و جامعه ایرانی خواهیم بود. این تحول در دسترس بهتر جامعه ایران و مسائل آن و همچنین بررسی موشکافانه و عمیق‌تر به مسائل اجتماعی و روایت و بازنمایی مناسب آن در حوزه سینما به‌ویژه فیلم‌های ایرانی، از سوی دیگر، طرح مسائل مربوط به تولید فیلم و سینما در مراکز علمی نیز کمک شایانی به دانشجویان و محققان علوم ارتباطات و علوم اجتماعی در فهم بهتر سوژه‌های اجتماعی خواهد کرد.

این اثر به کوشش خانم دکتر اعظم راوودراد تهیه شده است و مشتمل بر متن سخنرانی‌ها و نقد و بررسی‌های فیلم‌های اجتماعی در حال اکرانی

بود که طی این برنامه در دانشکده علوم اجتماعی برای علاقه‌مندان و دانشجویان به نمایش درآمد. همچنین، این کتاب شامل مقاله‌های علمی دیگری است که برای غنای بحث از طرف تعدادی از نویسندگان و زیر نظر ایشان جداگانه تدوین و به آن اضافه شد. لازم می‌دانم به عنوان مجری طرح از اعضای محترم شورای سیاست‌گذاری، جناب آقای دکتر روح‌الله حسینی (مدیر مدرسه ملی سینمای ایران) برای حمایت و پشتیبانی این طرح و از سرکار خانم دکتر راودراد (معاون پژوهشی دانشکده و همکار اصلی طرح) و جناب آقای گذرآبادی، مترجم ارجمند سمیه‌انه شکر نمایم. همچنین، از همکاران بسیاری که در دانشکده علوم اجتماعی و مدرسه ملی سینمای ایران با این طرح همکاری کردند، به ویژه دکتر نوری و خانم هومن تشکر و قدردانی می‌کنم.

یونس نوربخش